

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 56
Godina XXVIII
Novembar, 2023.
[str. 325-326]

© Monos 2023

Valerijan Žujo, Doktor Karel Bayer

Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2020.

O značaju i ulozi ljekara u Bosni i Hercegovini uglavnom je pisano u okviru medicinske struke pa je i njihov doprinos kulturnoj historiji vrednovan kroz zdravstvo i medicinu. O doktoru Krelu Bayeru, češkom ljekaru koji je 26 godina bio upravnik prve civilne bolnice u Bosni i Hercegovini, poznate pod nazivom Vakufska bolnica, do pojave ove publikacije 2020. godine u izdanju Narodne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, nije napisana nijedna knjiga, tek samo nekoliko članaka. Kako bi ispravio i otklonio tu historijsku nepravdu. Valerijan Žujo je odlučio da čitateljima približi skoro zaboravljenog češkog liječnika Karela Bayara kao i zdravstvenu instituciju koja kao nacionalni spomenik kulture propada.

Knjiga *Doktor Karel Bayer* je zanimljiva publikacija o Češkom ljekaru koji je u 26 godina službovao u Sarajevu, ali je dao i značajan prilog historiji bosansko-hercegovačkog zdravstva krajem 19. i početkom 20. stoljeća, najvećim dijelom zdravstva u Sarajevu. Njen autor, Valerijan Žujo, književnik, leksikograf i poznati istraživač kulturne historije Sarajeva, ovom se knjigom predstavio široj čitalačkoj publici i kao autor u području zdravstvene historije Bosne i Hercegovine. U ovoj knjizi uspio je da na veoma zanimljiv način predstavi jednog od brojnih medicinskih radnika koji su u periodu austrougarske uprave kraći ili duži period bili angažovani u Bosni i Hercegovini i tako dali veliki doprinos poboljšanju zdravstvenih prilika u sredinama u kojima su službovali. Autor je na svega 178 stranica teksta, faksimila dokumenata i fotografija uspio ispričati priču o ljekaru Krelu Bayeru i dati jedan kraći pregled zdravstvenih prilika u Bosni i Hercegovini koji se vremenski odnosi na posljednje decenije 18. i prve decenije 20. stoljeća.

Prikupljena građa izložena je u 7 poglavlja, kojima se zatvaraju tri tematske cjeline. U prvoj se govori o zdravstvenim prilikama u Bosni i Hercegovini i Sarajevu, Druga cjelina knjige ili drugi dio je posvećen doktoru Krelu Bayeru, njegovom školovanju, radnom angažmanu i porodici. U trećem dijelu su informacije o djeci dr Bayera i njihovim potomcima, te Hronologija života i djelovanja dr Karela Bayera.

Nakon predgovora pod nazivom *Uvodno slovo*, slijedi poglavlje *Povijesni pregled* u kojem su složeni podaci o zdravstvenim prilikama u Bosni i Hercegovini i Sarajevu, o izgradnji prvih bolnica (hastahana) u Sarajevu, vojne i vakufske, o tome kako je financirana izgradnja vakufske bolnice, o lju-

dima zaslužnim za njenu izgradnju, kao i o ljekarima koji su u njoj radili. U drugom poglavlju pod naslovom *Tragom dr Karela Bayea* autor prati Karela Bayera (od 1850–Kraljičin Gradec do 1914.–Sarajevo) dakle, od rođenja u Češkoj, njegovog školovanja i rada u različitim ustanovama, njegovom napredovanju u medicinskoj struci – pa sve do smrti i sahrane u Sarajevu. Autor ne donosi nikakve zaključke, nikakve analize već samo hronološki, na temelju dostupnih pisanih tragova, prati i ispisuje jednu, veoma zanimljivu životnu priču.

Karel Bayer je završio gimnaziju 1870. godine, a 1876. diplomirao na Medicinskom fakultetu u Pragu. Od tada, pa do dolaska u Sarajevo, početkom 1885. godine, radio je kao ljekar i sticao praksu u nekoliko gradova. Zemaljska vlada ga je, nakon obavljenog konkursa, 3. marta 1885. godine postavila za upravnika obnovljene vakufske bolnice, tada u funkciji zemaljske bolnice. Na toj funkciji je ostao sve do 7. juna 1911. godine kad je na vlastiti zahtijev penzionisan. Tokom dugogodišnje ljekarske službe prošao je sve stupnjeve stručnih ljekarskih zvanja, a tokom obavljanja funkcije upravnika Vakufske bolnice, odlukom cara i kralja Franje Josipa 1899. godine promaknut je u *primarnoga ljekara*, a 1909. godine carskim ukazom dobija naslov *vladinog savjetnika*. Godine 1910. izabran je za predsjednika Liječničkoga udruženja Bosne i Hercegovine. Umro je 12. aprila 1914. godine u k. und. k. Garnizonskoj bolnici u Sarajevu gdje je i sahranjen na groblju sv. Josipa. U ondašnjoj štampi nalazimo brojne vijesti o ovom ljekaru. Kao upravnik Vakufske bolnice bio je i ljekar u Fabrici duhana, radio je honorarno i na psihijatrijskom odjeljenju u novoootvorenoj Zemaljskoj bolnici itd. Iako po rođenju Čeh, u sarajevskoj sredini, konfesionalno, etnički pa i politički podijeljenoj, bio je jako dobro prihvaćen u svim zajednicama i među običnim ljudima.

Prva civilna bolnica (hastahana) u Sarajevu, poznata i kao vakufska bolnica, otvorena je 6. 10. 1966. godine. Građena je iz viška sredstava Gazi Husrev-begova vakufa, ali nije bila vakuf. Nakon uspostave austrougarske vlasti, 1878. godine, brigu o Vakufskoj bolnici preuzela je nova uprava koja je bolnicu temeljito obnovljena. Ostaci ove bolnice i danas stoje u Starom Gradu, iznad ulice Kovači o čemu autor navodi: „Prije više od 40 godina vlast je zaključila da prva bolnica u Sarajevu zaslužuje status kulturnog spomenika pod zaštitom države. Ovom odlukom, međutim, od sarajevske prve bolnice ostali su samo dijelovi sjevernog i zapadnog zida.“

Građa za ovu knjigu prikupljanja je u brojnim naučnim ustanovama, privatnim arhivama, neobjavljenim i objavljenim izvorima, te literaturi i ondašnjoj štampi. Autoru je bila dostupna i porodična arhiva sa zanimljivim fotografijama u posjedu prauka dr Karela Bayera. „Ova knjiga je rezultat nastojanja radoznalog pisca da krajnje oskudan povijesni kroki doktora Karela Bayera (za bosanskohercegovačko zdravstvo, medicinu i kulturu općenito, izuzetno važnog) zamijeni njegovim potpunim portretom“ navodi Valerijan Žujo u *Uvodnom slovu*.

Knjiga *Doktor Karel Bayer* po sadržaju i načinu obrade raznolikih tema povezuje historiju, publicistiku i popularnu literaturu. Napisana je na koncizan i razumljiv način, uz minimum korištenja stručnih riječi i sa obaveznim pojašnjenjima, te brojnim faksimilima fotografija, od kojih su najbrojnije one iz porodičnih albuma koje su autoru ustupili dr Bayerovi prauunci koji žive u Beogradu i Švedskoj. U pregledu korištenih izvora navedeni su samo nazivi arhiva, muzeja i biblioteka u Sarajevu i Pragu u kojima je obavljeno istraživanje, bez navođenja naziva korištenih fondova i zbirki. Tekst nije opterećen fus notama pa se zato knjiga čita kao zanimljiv roman.

Mina Kujović